

Urszula Majdańska-Wachowicz
Uniwersytet Zielonogórski

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI NAUKOWEJ ESTETYKA JĘZYKOWA W KOMUNIKOWANIU

W dniach 8-9 czerwca 2017 roku odbyła się konferencja naukowa zorganizowana przez Zakład Komunikacji Językowej Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Zielonogórskiego. Konferencję zatytułowano *Estetyka językowa w komunikowaniu*. Patronat nad nią objęło Polskie Towarzystwo Komunikacji Społecznej. Konferencja była kontynuacją cyklu poświęconego zagadnieniom związanym z szeroko rozumianą komunikacją językową, który został zainicjowany w 2009 roku rozważaniami nad normą w komunikowaniu. W kolejnych latach podejmowano refleksję nad innymi, istotnymi dla współczesnej nauki o komunikowaniu pojęciami. Efektem tych komunikologicznych konferencji są cztery tematyczne tomy pokonferencyjne: *Norma a komunikacja* (2009), *Świadomość językowa w komunikowaniu* (2012), *Tożsamość w komunikowaniu* (2014) – wszystkie ukazały się w ramach serii wydawniczej *Zielonogórskie Seminaria Językoznawcze* oraz *Kontakty językowe w komunikowaniu* (2016).

Cechą charakterystyczną wszystkich wspomnianych spotkań była ich interdyscyplinarność oraz próba wszechstronnej i wielowątkowej charakterystyki zagadnień kluczowych. W odniesieniu do estetyki językowej organizatorzy przedmiotem szczególnego zainteresowania uczynili: 1) znaczenie kryterium estetycznego we współczesnej ocenie normatywnej, 2) estetykę językową i normę estetyczną a skuteczność komunikacji międzyludzkiej, 3) politykę językową jako formę troski o estetykę języka, 4) estetykę językową w świetle kultury języka, 5) estetykę języka a wartościowanie w języku, 6) związki estetyki języka z grzecznością językową, a także etyką i moralnością, 7) estetykę językową a różnicowanie odmian języka i dynamikę zmian społeczno-językowych. Jak czytamy w opisie konferencji, jej głównym celem była estetyka językowa „w dawnej i współczesnej komunikacji z całością jej skomplikowanych uwarunkowań”.

Pierwsza część konferencji była poświęcona zagadnieniom ogólnym. Rozpoczął ją Michaił L. Kotin referatem zatytułowanym *Pochodzenie funkcji estetycznej języka*, w którym wskazał, że funkcja estetyczna jest jedną z podstawowych funkcji ludzkiego języka, ale jej pochodzenie jest kwestią dyskusyjną. Estetyczna funkcja języka wydaje się wtórna, a rozwija się jako produkt jego funkcji kognitywnej, a mianowicie tych obszarów językowego ujęcia świata, które odpowiadają za utrzymanie informacji w pamięci

w postaci kognitywnych zasobów kodowanych w formie znakowej. Kolejny prelegent Jørgen Chr. Bang w wystąpieniu *Esthetics in language and communication – a dialectical ecolinguistic approach* zauważył, iż estetyka to część naszej przyrodniczo-kulturowej tożsamości. To element tradycji przyswajanej dzięki instynktowi, doświadczeniu i wiedzy. W tym sensie estetyka staje się wartością dynamiczną, dialektycznie łączącą się z systemem wrażeń, emocji, percepcji i myśli. Mimo że każda istota ludzka posiada podobne cechy estetycznej identyfikacji (percepcji), to należy mieć świadomość, że istnieją różnice w postrzeganiu piękna, są one uzależnione od warunków życia oraz pozycji w dialektyce podstawowych sprzeczności, które stanowią między innymi płeć, rasa, wiek i inne uwarunkowania społeczno-kulturowe. W referacie *Policzalne piękno – matematyczno-fizyczne aspekty estetyki językowej* Izabela Rutkowska zwróciła uwagę na matematyczno-fizyczny aspekt estetyki językowej w komunikowaniu. Zdaniem badaczki, o istnieniu takiego aspektu świadczą: wypowiedzi matematyków i fizyków, wynika z nich, iż wartościowanie estetyczne jest dość istotne w ocenie równań, fizyczna ocena harmonii wypowiedzi zależna jest od precyzji w konstruowaniu jej struktury, wpływu liczby słów, zdań, akcentów, wersów na piękno wypowiedzi literackiej, to swoiste pomysły matematyków na znalezienie algorytmu bestsellerowej powieści. Jako materiał wykorzystano przekłady Antoniego Libery, w których liczbowa struktura wersów i zdań jest podstawowym zabiegiem lingwistycznym. Natomiast Iwona Żuraszek-Ryś w referacie *Względy estetyczne przy wyborze imion* przeanalizowała graficzne, foniczne, słowotwórcze i semantyczne płaszczyzny towarzyszące wyborowi imion. Badania uwzględniały zarówno wypowiedzi badaczy języka, jak i refleksje samych rodziców, utrwalone w internetowych komentarzach i wpisach na forach.

Kolejne segmenty konferencji zostały podzielone na bardziej szczegółowe grupy tematyczne. Pierwsza z nich dotyczyła kryterium estetycznego w ocenie zachowań językowych. Rozpoczęła ją Anna Kostecka-Sadowa referatem *Wartościowanie polszczyzny południowokresowej (gwary polskiej) przez Polaków na Ukrainie*, w którym podjęła próbę określenia roli, jaką odgrywa polszczyzna w życiu mieszkańców starszych i młodszych w otoczeniu obcojęzycznym. Celem badań było ustalenie sfer kontaktów językowych, codziennych sytuacji komunikacyjnych, w których respondenci (osoby dwujęzyczne) najczęściej posługują się językiem polskim, pobudek, jakimi się kierują, uczęszczając do polskich szkół, ucząc się języka polskiego lub pogłębiając znajomość mowy swoich przodków. Dodatkowo przyjrano się kontekstom, w jakich następuje przełączanie kodu językowego z polskiego na ukraiński i odwrotnie, oraz ukazano wartościowanie, tj. samoocenę polszczyzny południowokresowej respondentów. Justyna Kobus w referacie *Co wypada, a co nie – o poczuciu normy w wypowiedziach mieszkańców wsi wielkopolskich* zaprezentowała wyniki badań terenowych języka współczesnych Wielkopolan, który – zdaniem prelegentki – podlega samoocenie osób wypowiadających się. Oznacza to, że nie zawsze i nie w każdej sytuacji wypada użyć konkretnych

nazw, a to, co obce, bywa niepoprawne lub w odczuciu ankietowanych po prostu brzydkie, chociaż zarazem miewa większe znamiona fachowości. Jak wskazywała mówczyni, niekiedy gwara jest powodem do dumy, wyznacznikiem tożsamości regionalnej (lokalnej). O wzorach językowych zachowań w przeszłości mówiła w swoim wystąpieniu Magdalena Jurewicz-Nowak. Przedmiotem referatu prelegentki *Kryterium estetyczne jako wyznacznik kształtowania wzorów językowych zachowań w „Teoryjnej stylu polskiego” Józefy Kamockiej (XIX w.)* było pojęcie piękna wypowiedzi jako kategorii kształtującej zachowania językowe Polaków w dziewiętnastowiecznej polszczyźnie. Materiał badawczy stanowił wspomniany podręcznik z 1875 roku. Referentka starała się opisać, jak pojęcie piękna zostało zwerbalizowane w tekście, oraz dokonać próby rekonstrukcji pojmowania estetyki i jej roli w nauczaniu wzorcowych zachowań językowych w XIX wieku. Ostatnim referatem poświęconym zagadnieniu kryterium estetycznemu w ocenie zachowań językowych było wystąpienie Kai Kiełpińskiej, *„Nie brzmi mi to...”, „To szczybie w oczy”, czyli kryterium estetyczne w ocenie poprawności językowej*. Autorka zaprezentowała wycinek szerzej zakrojonych badań (z grantu „Postawy wobec języka” z programu MKiDN Obserwatorium Kultury 2016-2017), w których poddano analizie około 1500 tekstów. Ich autorzy wypowiadali się w nich na temat polszczyzny, powołując się niekiedy na kryterium estetyczne w ocenie form wyrazów czy całych wypowiedzi. Celem referatu było ukazanie, w jaki sposób autorzy badanych tekstów wyrażają językowo przywiązanie do estetyki oraz jakie miejsce zajmuje estetyka w hierarchii ważności kryteriów oceny.

Następną część konferencji poświęcono estetyce językowej w dziennikarstwie i mediach. Rozpoczęła ją Beata Grochala wypowiedzią *Między emocjami a estetyką słowa – o roli piękna języka w wypowiedziach dziennikarzy sportowych*. Mówczyni przyjrzała się różnym odmianom dziennikarstwa sportowego (radiowej, telewizyjnej, prasowej oraz internetowej) i próbowała odpowiedzieć na dwa zasadnicze pytania: czy estetyka słowa stanowi istotny składnik wypowiedzi dziennikarzy? oraz czy medium determinuje dbałość o język? Z kolei Ewa Tichoniuk-Wawrowicz w wystąpieniu *„Zachowałam się z niegrzeczną perfidią”. Między etyką, estetyką i skutecznością komunikacyjną we wczesnych pismach Oriany Fallaci* skupiła się na wczesnych pismach znanej z wyrazistej stylistyki dziennikarki i tematyce, jaką w nich poruszała. Wybór materiału badawczego był determinowany tym, że większość tytułów Fallaci z końca lat pięćdziesiątych oraz lat sześćdziesiątych nie doczekała się przekładu na język polski. W kręgu estetyki i mediów był utrzymany referat Magdaleny Idzikowskiej *Estetyczny aspekt medialnych określeń związanych z rodziną*. Wychodząc z założenia, że na skutek zmian społeczno-kulturowych modyfikacji podlega również słownictwo związane z rodziną i powiązane z nią zjawiska językowe, autorka postanowiła poddać obserwacji – pod kątem waloryzacji estetycznej – wypowiedzi dotyczące rodziny, zamieszczane w środkach masowego przekazu. Podstawę materiałową stanowiła prasa codzienna,

tygodniki opiniotwórcze, magazyny kobiece, czasopisma parentingowe, prasa katolicka oraz blogi macierzyńskie i fora internetowe. Część konferencji dotyczącą estetyki w przekazach medialnych zakończyło wystąpienie Waldemara Bojakowskiego, który w referacie *Estetyka i etyka językowa w dziennikarskich narracjach na temat osób bezdomnych* skonstatował, że bezdomność to chętnie poruszany w mediach temat; język, którym posługują się dziennikarze, opisujący tę problematykę, nierzadko odbiega od standardów praktyki dziennikarskiej, a stosowane wyrażenia, zabiegi stylistyczne (w szczególności metafory) przyczyniają się do ustanawiania i podtrzymywania nierówności społecznych.

W ostatniej części pierwszego dnia konferencji jej uczestnicy skoncentrowali się na rozpoznaniach związanych z zastosowaniem estetyki językowej. Piotr Kładoczny w wystąpieniu *Estetyczne wywody użytkowników Internetu na temat interpretacji muzycznych podczas Konkursu Chopinowskiego w 2015 r.* przedstawił, za pomocą jakich środków językowych internauci oceniali występy poszczególnych pianistów. W zapisach dostrzeżono silne zaangażowanie autorów wypowiedzi. Oprócz precyzyjnych muzykologicznych opisów, pojawiały się również metaforyczne i emocjonalne, mające wyrazić indywidualny odbiór przekazu muzycznego. Estetykę języka w kontekście wsparcia autoprezentacji zaprezentowała Ewelina Tyc w referacie *Estetyka języka i zachowania jako wsparcie autoprezentacji*. Zdaniem autorki, estetyka języka i zachowania podczas telewizyjnych wywiadów czy dyskusji znacząco wpływa na wizerunek osoby wypowiadającej się oraz jest elementem oddziałującym perswazyjnie na widza. O praktycznym zastosowaniu estetyki mówił Adam Dombrowski. W tekście *Zasady komunikacji student-wykładowca a rzeczywistość akademicka* przedstawił specyficzną odmianę e-maili – korespondencję między studentami a wykładowcami. Scharakteryzował formy powitalne i pożegnalne, które w badanym materiale rażą, zdaniem prelegenta, nadmierną poufałością ze strony uczniów, brakiem refleksji nad formą, błędami językowymi i wyraźną niekonsekwencją stylów wypowiedzi widoczną przy porównaniu nagłówka ze zwrotem kończącym wypowiedź. *O znaczeniu estetycznego ukształtowania przekazu w kontekście obrazu uczuć religijnych* – tak brzmiał tytuł ostatniego wygłoszonego tego dnia referatu Doroty Dąbrowskiej. Wystąpienie koncentrowało się na zagadnieniu obrazu uczuć religijnych oraz znaczeniu, jakie odgrywa w jego kontekście kwestia estetycznego ukształtowania przekazu artystycznego. Autorka, analizując między innymi spektakl *Kłątwa* w reżyserii Olivera Frljica czy spektakl *Golgota Picnic* w reżyserii Rodriga Garcii oraz twórczość plastyczną Doroty Nieznalskiej, sformułowała serię pytań: w jakim stopniu przyczyną wzburzenia, wpisanego w doświadczenie obrazu uczuć religijnych, jest płaszczyzna estetyczna komunikatu oraz czy generujący wzburzenie i protest akt naruszenia tabu eliminuje kryterium wyrazu estetycznego dzieła, czy też dokonuje się równie często na drodze jego aktualizacji i wzmocnienia. Teoretyczną podstawę rozważań stanowiła publikacja *Bluźnierstwo* Andrzeja Draguły.

Drugiemu dniowi obrad patronowało hasło: piękno w języku; sesję rozpoczął referat Marii Peisert *Piękno języka – kryteria i typy*. Zdaniem badaczki, wiele pojęć i zjawisk trudno zmierzyć i obiektywnie ocenić, ponieważ brakuje punktów odniesienia, a kryteria oceny są zmienne. Wartości estetyczne tych zjawisk to wynik złożonych praktyk historycznych i kulturowych oraz wychowania w określonych wzorach estetyki. Z tego względu mówczyni starała się odpowiedzieć na pytanie, czy oceny estetyczne, w tym te, które dotyczą języka, mogą być obiektywne i uniwersalne. W następnym wystąpieniu zatytułowanym *Piękny – pięknie – piękno. Eksplikacja znaczeń i profili pojęcia piękna na podstawie wyników analizy korpusowej* Monika Szymańska przeanalizowała sposoby funkcjonowania w języku wyrażen wartościujących, takich jak przymiotnik *piękny*. To w jej przekonaniu pozwala formułować wnioski dotyczące konceptualizacji pojęcia *piękna*, jego profilowania i funkcjonowania w świadomości użytkowników języka. Dodatkowo umożliwia wskazanie na poziomie języka i tekstu powiązania kategorii piękna z innymi kategoriami wartościującymi, na przykład utylitarnymi czy normatywnymi. Kolejną prelegentką drugiego dnia konferencji była Monika Kaczor. W swoim referacie „*Zwięzłość słowa rodzi szerokość myśli*”. *W jaki sposób czytelnicy opisują piękny język (na przykładzie serwisu książkowego Lubimyczytać.pl)?* badaczka omawiała sposoby opisywania pięknego języka (polszczyzny pięknej, bogatej i skutecznej) przez użytkowników serwisu książkowego Lubimyczytać.pl. Rozważania o pięknie w języku zamknął referat Anastazji Seul *Piękno nieliterackiego słowa Jana Pawła II*. Jak dowodziła mówczyni, dbając o wartości stylistyczne swych wypowiedzi, Jan Paweł II starał się dotrzeć do swoich słuchaczy, respektując zasady starożytnej retoryki: *docere, delectare, movere*.

Podobnie jak pierwszego dnia, podczas drugiego dnia konferencji nie zabrakło dociekań związanych z kryterium estetycznym w ocenie zachowań językowych. Wokół tej problematyki skupiony był referat Marzanny Uzdzińskiej, który nosił tytuł *Kategoria estetyki języka w dziewiętnastowiecznym czasopiśmiennictwie dla dzieci i młodzieży*. Wybór materiału badawczego był podyktowany następującymi przesłankami: w okresie utraty niepodległości państwa misją prasy stało się propagowanie wzorów mówienia o języku ojczystym zgodnie z dziewiętnastowieczną ideą pielęgnacji języka, tj. z modelem doskonalenia i dbałości o jego czystość. Ponadto ówczesne czasopiśmiennictwo pełniło szczególną rolę społeczną, zastępowało bowiem te formy życia publicznego, których istnienie było niemożliwe w warunkach politycznych okresu zaborów. Jak wskazała autorka, w takiej sytuacji kategoria estetyczna stała się ważnym elementem umiejętności posługiwania się językiem polskim, traktowanej jako podstawowy wyznacznik kształtowanych wówczas nie tylko wśród najmłodszych postaw patriotycznych. Agata Hącia w tekście *Teoria kryterium estetycznego a preferencje użytkowników polszczyzny związane z oceną faktów językowych pod względem wartości związanych z estetyką* porównała wnioski płynące z obserwacji teoretycznych z uwzględnieniem

kryterium estetycznego na materiale zgromadzonym w ramach grantu MKiDN *Postawy wobec języka* (program „Obserwatorium Kultury” 2016-2017). Materiał ten stanowią różnorodne i powstałe spontanicznie wypowiedzi na temat języka (listy do instytucji, listy i SMS-y do Polskiego Radia, listy do poradni językowych, wypowiedzi na Facebooku, wypowiedzi na forach internetowych, dyskusje nad treścią artykułów internetowych czy wypowiedzi w ramach blogów). Ich autorzy nierzadko odwołują się do estetyki jako kryterium akceptacji (lub częściowej odrzucenia) form bądź zjawisk językowych. Mówczynie starała się nakreślić, które ujęcie kryterium estetycznego, opisane w literaturze przedmiotu, jest najbliższe tym spontanicznym, oddolnym ocenom – i czy takie jedno ujęcie uda się w ogóle wskazać. Iwona Pałucka-Czerniak w referacie *Oceny zachowań komunikacyjnych w wypowiedziach przed Trybunałem Stanu w sprawie G. Czechowicza w latach 1928-1930* przyjrzała się zagadnieniom związanym z estetyką języka a wartościowaniem w języku oraz związkami estetyki języka z grzecznością językową, a także etyką i moralnością.

Ostatnia część konferencji powracała do tematyki zastosowania estetyki językowej. Rozpoczęła ją Małgorzata Karczewska, która w swoim wystąpieniu pod tytułem *Wpływ języka angielskiego na język polski jako przedmiot rozważań polityki językowej* omówiła rolę polityki językowej w kwestii ochrony języka przed (nadmiernym) wpływem innych języków. Mówczynie odniosła się do debaty dotyczącej wpływu języka angielskiego na inne języki, w tym język polski, oraz do polityki językowej w tym zakresie. Poza tym prześledziła wyniki ankiet studentów, w której respondenci odpowiadali między innymi na pytanie, czy widzą zagrożenie dla innych języków wynikające z dominacji języka angielskiego w dzisiejszym świecie. Celem następnego referatu *Stylistyka i estetyka przekładu – wyzwania translatorskie* – autorstwa Justyny Fudali – była próba odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób język, którym posługuje się autor tekstu wyjściowego, wpływa na pracę tłumacza i kształt tekstu w języku docelowym oraz jakie zabiegi należy zastosować, aby nadać tekstowi estetykę zgodną z prezentowaną przez utwór oryginalny. Materiał badawczy stanowiły przykłady zaczerpnięte z opowiadania serbskiego prozaika Miodraga Bulatovicia *Nema povratka*. O estetyce językowej w Internecie traktował kolejny wykład: *Estetyka językowa a komunikacja w Internecie na przykładzie życzeń na Facebooku*. Jego autorka Izabella Ławecka poddała analizie wpisy z życzeniami na profilach znanych marek na Facebooku oraz komunikację użytkowników portalu społecznościowego zainicjowaną takimi postami. Jak dowodziła prelegentka, życzenia cechuje wyjątkowość w zakresie estetyki. Ich treści są pozytywne, stosunek nadawca–odbiorca wyróżnia się życzliwością, a cały komunikat nasycony jest pięknym i pozytywnie nacechowanym słownictwem. Internet z kolei pozwala na spontaniczność oraz umożliwia pełną swobodę w pisowni. Stąd też próba ustalenia, jak wygląda zderzenie obu tych płaszczyzn i czym charakteryzują się życzenia w przestrzeni internetowej. W podobnym nurcie był utrzymany referat Mateusza Półtoraka

Estetyka językowa w Internecie (na przykładzie relacji nadawczo-odbiorczych w blogach), który miał za zadanie wskazać charakterystyczne cechy języka komunikacji internetowej na podstawie analizy blogów. Zdaniem autora, blog oraz elementy jego realizacji pozwalają dość precyzyjnie określić cechy charakterystyczne estetyki języka Internetu oraz tego, jaki ma wpływ na założenia komunikacyjne nadawców poprzez sprzężenie zwrotne u odbiorców. Konferencję zakończyło wystąpienie Elwiry Topolnickiej *Estetyka strony internetowej*. Prelegentka zwróciła uwagę na wpływ technologii w budowaniu estetycznej strony internetowej. Omówiła zasady przyjmowane przy składzie edytor-skim oraz ich zastosowanie podczas budowania tekstów na stronach internetowych. Wskazała metody osadzania plików graficznych w różnych formatach oraz ich wpływ na estetyczny wygląd strony internetowej, a także poruszyła kwestię relacji ilościowej pomiędzy wizualną i werbalną realizacją komunikatu witryn www.

Podsumowując, referaty zaprezentowane podczas konferencji *Estetyka językowa w komunikowaniu* wyraziście ukazały wielowątkowość i wielowymiarowość zagadnień estetycznych. Szczegółowo z problemami poruszonymi przez prelegentów będzie można zapoznać się w tomie pokonferencyjnym.